

Kruisbekken in Vlaanderen in 2010

STIJN BAETEN

Inleiding

Kruisbekken *Loxia curvirostra* kennen een invasief voorkomen. Deze erupties zouden voorkomen bij (1) een hoge populatiedensiteit en (2) een beperkt voedselaanbod (falen van sparrowkegelproductie) (Newton 1970). Sommige jaren is de soort 'talrijk' te noemen in Vlaanderen, terwijl ze in andere jaren quasi geheel ontbreekt. Zulke Kruisbekjaren kenden we in Vlaanderen in o.a. 2004, 2005 en 2008 (Symens *et al* 2005, 2006 en 2009). Hieronder gaan we dieper in op het voorkomen in tijd en ruimte van Kruisbekken tijdens de invasie 2010 in Vlaanderen en we vergelijken in hoeverre de datasets van [trektellen.nl](http://www.trektellen.nl) en [waarnemingen.be](http://www.waarnemingen.be) eenzelfde patroon genereren. We gaan ook na of de verhouding pleisterende vogels veranderde in de loop van het seizoen.

Gegevens en gegevensverwerking

De gegevens zijn afkomstig uit de datasets van www.waarnemingen.be en www.trektellen.nl. Uit de eerste dataset werden alle zekere dubbeltellingen weggefilterd. Enkele grotere groepen of dagtotalen werden door meerdere personen ingevoerd, wat leidt tot een overschatting. Uit de trektellingen lieten we de tellingen weg die minder dan een kwartiertje duurden, dergelijke gegevens wijzen nl. op invoer van losse (trek)waarnemingen die niet passen in een echte gestandaardiseerde trektelling (zie ook kader tekst). Vervolgens werd per dataset het totaal aantal Kruisbekken per dag van de periode vanaf 1 mei 2010 tot en met 1 december 2010 uitgezet (Figuur 1 en 2). Bij [trektellen](http://www.trektellen.nl) wordt ook de teltijd geregistreerd en daaruit kunnen we ook de trekintensiteit berekenen in vogels per tijd (Figuur 3).

Aan de hand van de gedragscodes in [waarnemingen.be](http://www.waarnemingen.be) bekijken we of de verhouding tussen doortrekkende en pleisterende vogels veranderde in de loop van het seizoen. De groep van "pleisterende vogels" bestond uit alle vogels die de codes 'ter plaatse', 'pleisterend', 'nestvondst', 'foeragerend' en 'opvliegend' meekregen. De actief bewegende vogels werden gedefinieerd via de codes 'roepend', 'overvliegend' en 'overvliegend met richting'. De aantallen Kruisbekken werden per dag in elk van beide

www.trektellen.nl:

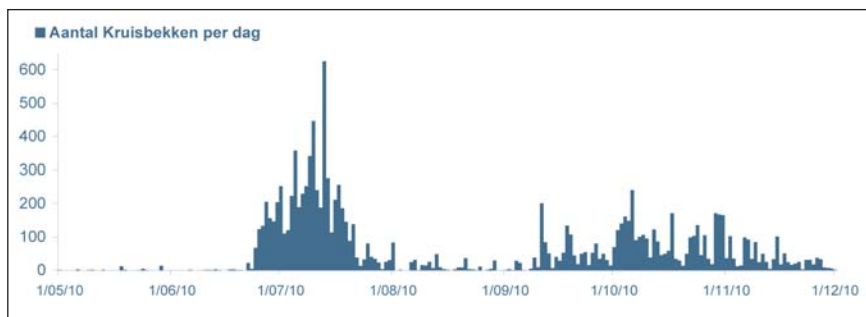
werkwijze even belangrijk als juist determineren

We willen de aandacht van onze trektellers vestigen op de verwerking van gegevens zoals hier besproken. Met [trektellen](http://www.trektellen.nl) willen we niet zomaar 'zoveel mogelijk kijkmomenten' documenteren, dan wel via een geijkte telmethode gegevens inzamelen van een bepaald telpunt.

Tot nu toe zagen we geregeld dat sommige telposten losse gegevens invoeren. Op tien dagen een overvliegende Bruine Kiekendief invoeren (omdat die soort interessant is) met als telgrens vijf minuten teltijd en zonder systematisch tellen in die periode, insinueert dat je 100% trefkans hebt om bij vijf minuten tellen een Bruine Kiekendief te zien overtrekken, én dat Bruine Kiekendief daarenboven veel algemener doortrekt dan bv. Sperwer.

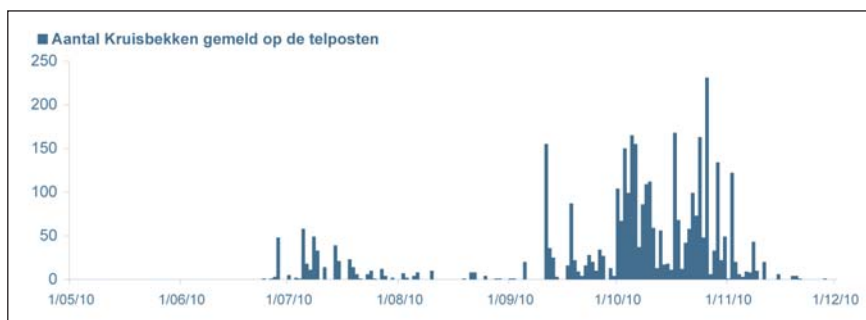
In tegenstelling tot wat we trachten te bekomen (het correct documenteren van vogel-trek) vertekent men met dergelijke invoer (wellicht ongewild) de doortrekpatronen. Zo is ook het respecteren van tellingen vanaf een vaste telpost een belangrijke waarde die men dient te respecteren.

Waar we op dat vlak geregeld onregelmatigheden vaststellen, zullen we de tellers in de toekomst zeker persoonlijk aanmailen om dit dringend bij te sturen, niet alleen in het voordeel van een lokaal correcte dataset, maar ook omdat dergelijke tellingen de inspanningen van alle telposten in het systeem [trektellen.nl](http://www.trektellen.nl) vertekenen.

Figuur 1.: Totaal aantal Kruisbekken *Loxia curvirostra* per dag gemeld in [waarnemingen.be](http://www.waarnemingen.be) tussen mei en november 2010.

Figure 1. Total number of Crossbills *Loxia curvirostra* per day recorded in [waarnemingen.be](http://www.waarnemingen.be) between May and November 2010.

Figuur 2. Aantallen Kruisbekken *Loxia curvirostra* gemeld op [trektellen.nl](http://www.trektellen.nl) tussen mei en november 2010.

Figure 2. Number of Crossbills *Loxia curvirostra* recorded in [trektellen.nl](http://www.trektellen.nl) between May and November 2010.

Kruisbek *Loxia curvirostra*, mannetje. 14 april 2011. But de Montsec (F) (Foto: Hans Marijns).
In het late voorjaar foerageren Kruisbekken bij gebrek aan sparrenkegels vaak op knoppen van bomen en struiken.

categorieën opgeteld: als er ergens twee dagen een groep van 100 ex. pleisterde, dan werden die 100 ex voor elk van de twee dagen bij de pleisterende exemplaren opgeteld.

Resultaten en discussie

Tijdverloop

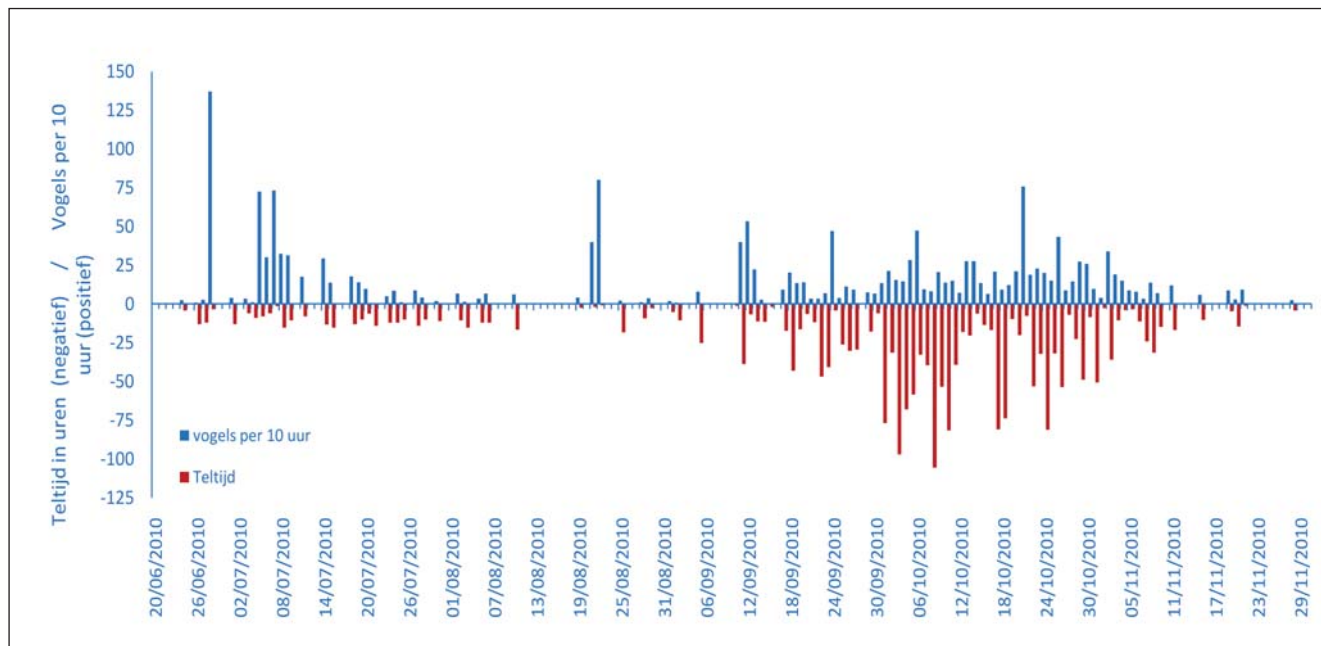
Figuren 1 & 2 tonen duidelijk hoe de invasie in twee trekgolven verliep. In waarnemingen.be (Fig. 1) levert de eerste trek golf veel hogere dagaantallen op dan de tweede. Er is een korte maar krachtige eerste doortrek golf tussen 24 juni en 31 juli, met soms stevige dagtotalen (bv. 626 ex. op 13 juli), en een langer durende, maar minder intense tweede doortrek golf tussen 11 september en 17 november, waarbij dagtotalen tot niet hoger dan 250 exemplaren pieken.

Wanneer we de ruwe gegevens afkomstig uit trektellingen bekijken (Fig. 2) zouden we kunnen concluderen dat de tweede trek golf (tussen 11 september en 11 november) de grootste was, zowel in omvang als duur: die duurde immers 2 maanden en leverde 3215

trekkende ex. op, duidelijk meer dan de eerste golf die plaatsvond tussen 27 juni en 27 juli (1 maand) en 375 trekkende ex. opleverde. De inspanning voor trektellingen loopt echter niet gelijkmatig door het hele seizoen: in de periode juni– juli wordt er nauwelijks getrekteld, terwijl veel posten in de periode half september/half november vaak intensief bemand worden (zie Fig. 3 negatieve as). Daarom is het nodig deze gegevens te corrigeren door het aantal gepresterde teluren mee te verwerken en die uit te drukken als trekintensiteit (doortrekkende vogels per teltijd). We krijgen nu een heel andere grafiek (Fig. 3): de eerste doortrek golf (eind juni tot eind juli) blijkt dan effectief een stuk korter te zijn dan de tweede (11 september tot 11 november), maar de trekintensiteit lag hoger tijdens de eerste golf. Uitschieter was 28 juni met gemiddeld 137 Kruisbekken per 10 teluren. De trektellingen bevestigen het algemeen beeld van waarnemingen.be maar de pieken vallen in beide datasets niet op dezelfde dagen: de beste Kruisbekdag was volgens trektellingen 28 juni, terwijl in waarnemingen.be 13 juli de piekdag was. De gepres-

teerde trekteltijd is in juni en juli echter zo beperkt dat het toevallig opmerken van een iets groter groepje Kruisbekken de cijfers al snel de hoogte injaagt. Dat risico zien we goed in Figuur 3 rond 20 augustus, wanneer twee groepjes van telkens 8 kruisbekken op twee dagen met heel weinig teltijd telkens voor een hoge piek zorgen. Beide systemen geven wel aan dat de eerste trek golf meer vogels bevatte.

De vergelijking van de verkregen resultaten uit trektellingen met die van waarnemingen.be is interessant, vermits trektellingen werkt met enigszins gestandaardiseerde tellingen, terwijl er via waarnemingen.be vooral losse waarnemingen worden ingezameld. De zoekinspanning van trektellingen is gekend en heel variabel in de loop van het seizoen. De zoekinspanning van waarnemingen.be is veel groter maar kent grote dagvariaties (bv. met hoge pieken in het weekend en op feestdagen). Over het seizoen bekeken is de inspanning meer gelijkmatig, zo werden er in mei opvallend meer vogels gemeld aan waarnemingen.be: per dag kunnen 724 verschillende bezoeken van 'een waarnemer' aan 'een kilometerhok' getraceerd worden

Figuur 3. Intensiteit van Kruisbekbewegingen (vogels per teltijd) (positieve y-as) en het aantal teluren (negatieve y-as).
Figure 3. Intensity of Crossbill movements (birds per count period) (positive y axis) and the number of count hours (negative y axis).

(die een vogelwaarneming opleverden). Van juni tot november is de inspanning meer gelijkmatig: die ligt tussen een minimum van 368 door waarnemingen gedocumenteerde, bezochte kilometerhokken per dag in augustus en een maximum van 483 per dag in november. Het beeld op basis van de ruwe gegevens van waarnemingen.be geeft bijgevolg wellicht beter de werkelijkheid weer in de eerste trek golf dan de trek tellingen omdat in die periode nog weinig getrekt werd.

Ruimtelijke spreiding

In Vlaanderen werden hoofdzakelijk overtrekkende Kruisbekken gemeld. In de klassieke gebieden, zoals heidegebieden in de Kempen of Oost- en West-Vlaanderen, werden geregeld ook pleisterende groepen gezien. De Westkust is ook een klassieke pleisterplaats, zij het met relatief lagere aantallen. De hoogste aantallen werden vastgesteld op de deels beboste heideterreinen. Tijdens de eerste doortrek golf werden de grootste pleisterende groepen gemeld: 150 ex. te Maldegemveld in Maldegem (OV) op 13 juli, eveneens 150 ex. in het Drongengoed te Knesselare (OV) op 13 juli en 75 ex. te Zillebeke (OV) 10 juli. De mediane groeps-grootte voor de eerste doortrek golf was 5 ex en in de tweede doortrek periode bedroeg die 3 ex. Ook de grootste pleisterende groepen waren kleiner in de tweede periode: maximaal 89 ex te Averbode (VB) op 12 oktober, 41 ex te Sint-Agatha-Rode (VB) op 5 oktober en 34 ex. op de Schotsheide te Dilsen-Stokkem (L) op 28 september.

Wanneer we via de functie 'Overzichten' > 'Trends' op waarnemingen.be naar het dagverloop van de ruimtelijke spreiding van de invasie kijken, valt op dat de Kruisbekken tijdens de eerste trek golf redelijk gelijkmatig over Vlaanderen verdeeld waren. Tot ongeveer 5 juli is er een licht overwicht van waarnemingen in de provincie Oost-Vlaanderen, waarna de trek golf zich meer verspreidt over de provincies Antwerpen, Limburg en Vlaams-Brabant. Na 20 juli nemen de aantallen snel af. In Nederland werden de eerste groepjes Kruisbekken enkele dagen vroeger gezien dan in Vlaanderen. Wanneer we 'Trends' op waarneming.nl bekijken, stellen

we vast dat de eerste waarnemingen in het oosten van Nederland werden opgetekend, de eerste dagen waren er geen waarnemingen aan de Nederlandse kust. Hieruit kunnen we afleiden dat de trek golf via Duitsland het oosten van Nederland binnenkomt en vervolgens doortrekt naar Vlaanderen. Indien de vogels uit de broedgebieden in Midden-Europa zouden komen, verwachten we dat de trek golf gelijktijdig het oosten van Vlaanderen en Nederland zou bereiken. Overigens telde men in Falsterbo (Zuid Zweden) slechts 591 ex. vanaf begin augustus; er zijn dus geen grote aantallen vanuit het Westen van

Kruisbek *Loxia curvirostra*, mannetje. 17 oktober 2010. Averbode Bos en Heide, Tessenderlo (L)
(Foto: Pieterjan Vervecken)

Scandinavië overgestoken naar West Europa. De herkomst van 'onze' Kruisbekken van deze eerste trek golf zullen we waarschijnlijk ergens in Noordoost-Europa moeten zoeken.

De tweede trek golf werd in het begin vooral opgemerkt langs de kust en de provincies Antwerpen en Limburg, waarna het zwaartepunt van de waarnemingen rond begin november verschoof naar de Antwerpse en Limburgse Kempen. Vanaf dan werden ook de aantallen opvallend lager: het ging in hoofdzaak nog om kleine, pleisterende groepjes. Dit laatste wordt bevestigd wanneer we bij de functie 'Trends' i.p.v. 'Alle vogels' enkel de optie 'Ter plaatse' aanvinken. Tijdens het najaar kwamen er opvallend weinig waarnemingen uit de provincie Oost-Vlaanderen. In Nederland merken we eenzelfde patroon op, met vanaf half september opvallende door-

trek langs de kust en het oosten van het land, waarna de aantallen begin november afnamen en Kruisbekken vooral nog in de meer oostelijke provincies Noord-Brabant, Gelderland en Limburg werden opgemerkt. Over de gehele periode werden relatief weinig Kruisbekken gezien in de provincies Friesland, Flevoland en Utrecht.

Pleisteren of doortrekken

Door selectie van de ingevoerde gedragscodes kunnen we in waarnemingen.be de 'met zekerheid pleisterende vogels' vergelijken met de overvliegende. Tijdens de eerste doortrek golf waren er 2287 pleisteraars op een totaal van 6502 Kruisbekken (= 35,17%). Voor de tweede doortrek golf was dat 2039 vogels op 5023 (= 40,59%). Er werden dus verhoudingsgewijs iets meer pleisterende vogels gemeld tijdens de twee-

de doortrek golf. De eerste trek golf was dus vooral een korte, snelle doortrek golf. Indien er toen al veel vogels langdurig zouden gepleisterd hebben, zou er geen dergelijke grote dip in de waarnemingen zichtbaar zijn in augustus (Fig. 1).

Dankwoord

Ik zou graag Gerald Driessens, Karin Gielen, Marc Herremans en Koen Leysen willen bedanken voor de ondersteunende rol die zij speelden in de totstandkoming van dit artikel. Marieke Berkvens verzorgde de figuren.

Stijn Baeten,
Voorspoedlei 18,
B- 2640 Mortsel
sportfreak555@hotmail.com

Referenties

- Newton I. 1970. Irruptions of Crossbills in Europe. *Animal Populations in Relation to their Food Resources* (ed. A. Watson), pp. 337-357. Blackwell, Oxford.
- Symens D., M. Demeulemeester, G. G. Driessens, W. Faveyts, C. Vanderydt & W. Veraghtert 2005. Bijzondere vogelwaarnemingen Najaar 2004. *Natuur.oriolus* 71 (3): 86-101.
- Symens D., S. Baeten, G. Driessens, W. Faveyts, H. Nietvelt, C. Vanderydt & W. Veraghtert 2006. Bijzondere vogelwaarnemingen Najaar 2005. *Natuur.oriolus* 72 (3): 85-104.
- Symens D., S. Baeten, B. Cottele, W. Courtens, G. Driessens, W. Faveyts, S. Feys, J. Mertens, B. Pecceu & G. Van Den Heuvel 2009. Vogelnieuws uit Vlaanderen: najaar 2008. *Natuur.oriolus* 75 (3): 83-103.

Samenvatting – Abstract - Résumé

De invasie van Kruisbekken *Loxia curvirostra* in Vlaanderen in 2010 kende twee doortrekgolven. Een eerste, korte golf met vooral snelle doortrekkers speelde zich tussen 24 juni en 31 juli af. In het begin van deze trek golf werden er verhoudingsgewijs veel Kruisbekken opgemerkt in Oost-Vlaanderen. Later zaten er meer in de Antwerpse en Limburgse Kempen. Er zijn redenen om aan te nemen dat deze Kruisbekkeninvasie een noordoostelijke oorsprong kent.

De tweede trek golf speelde zich af tussen 11 september en 17 november en bestond voor een iets groter deel uit waarnemingen van pleisterende vogels. Er werden tot begin november vooral waarnemingen verricht aan de kust en de provincies Antwerpen en Limburg, waarna de invasie uitdooft en er vanaf november kleinere pleisterende groepjes in de Antwerpse en Limburgse Kempen werden opgemerkt.

We benadrukken verder het belang van correcte invoer van trek tellingen in trektellen.nl.

Crossbills in Flanders in 2010

The invasion of Crossbills Loxia curvirostra in Flanders in 2010 comprised two waves of migration. The first short wave of mainly fast migrants was between 24 June and 31 July. At the start of this migration wave, relatively many Crossbills were noted in Oost-Vlaanderen. Later more were in the Antwerpse & Limburgse Kempen. There are reasons to believe that this crossbill invasion came from a north-easterly source.

The second wave occurred between 11 September and 17

November and consisted to a slightly greater extent of birds stopping over. Till the start of November observations were mainly confined to the coast and the provinces of Antwerp and Limburg, later this invasion petered out and from November onwards small groups of birds stopped over in the Antwerpse & Limburgse Kempen.

The importance of the correct input of observations in trektellen.nl is emphasised here.

Becs-croisés des sapins en Flandre en 2010

L'invasion de Becs-croisés Loxia curvirostra en Flandre, en 2010, a connu deux vagues. Une première – brève – du 24 juin au 31 juillet, était composée de migrants pressés. Au début de cette vague migratoire, il y avait proportionnellement beaucoup de Becs-croisés en Flandre-Orientale, plus tard ils étaient plus concentrés sur la région anversoise et en Campine. Il y a des raisons pour admettre que cette invasion nous est arrivée du nord-est.

Une seconde vague s'est déroulée du 17 septembre au 17 novembre et était majoritairement constituée d'oiseaux faisant halte. Jusqu'au début de novembre, on a essentiellement effectué des observations à la côte et dans les provinces d'Anvers et du Limbourg. Par après, l'invasion s'est éteinte et à partir de novembre on a aperçu de petits groupes, faisant halte dans la région anversoise et en Campine limbourgeoise.

Nous soulignons l'importance de l'introduction correcte de données sur trektellen.nl.